

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Buigen of barsten?

Kampen (Ichthus) aan de
Gereformeerde Kerken in Nederland

E.A. de Boer ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - E.A. de Boer Buigen of barsten?	597
<i>Meditatief</i> - P. Schelling Werk	601
<i>Wandelen met God</i> - K. van den Geest Met droefheid...	602
<i>Achtergronden</i> - P. Houtman Verlegenheid rond seks	604
<i>Lied van de week</i> - J. Smelik Liedboek gezang 286: Geef aan de wereld vrede, Heer	608
<i>Van binnen naar buiten</i> - W.A. Sonneveld 'Disciplina Arcani', of geheimtucht	610
<i>Van binnen naar buiten</i> - Joh. de Wolf Is een kerkdienst missionair?	611
<i>Varia</i> - H.J. Takken Bekeerde moslims in mijn kerk?	613
<i>Uit de kerken</i>	

In oktober 2004 scheurde de gemeente van Kampen-Noord. Wat erg! Wat was er aan de hand dat zoiets ingrijpends gebeurde? Allerlei kerkelijke vergaderingen bogen zich in de loop van de tijd over de zaak. Talloze vergaderingen begonnen met gebed. Er is gepraat en geluisterd, geschreven en gelezen. De HERE kan de harten van koningen toch ombuigen als waterbeken...?! Zou er herstel in Kampen-Noord mogelijk zijn?

Na de synode...

In juni 2008 en maart 2009 deed de synode te Zwolle-Zuid beslissende uitspraken in de zaak van Kampen-Noord (Ichthus). In de eerste plaats werd het verzoek om revisie van uitspraken van de synode te Amersfoort 2005 afgewezen. Begin dit jaar werd ook het appèl afgewezen dat tegen schorsing en afzetting van ds. E. Hoogendoorn aangetekend was. En ook een appèl inzake pastorie en traktement. Ik som dat even kort op om aan te geven waar we in de tijd nu staan.

Op 14 mei 2009 richtte het gemeentedeel van Kampen-Noord (Ichthus) zich per open brief

tot alle gemeenten van de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKv). De brief is de publieke reactie van deze groep op de uitspraken van de gezamenlijke kerken, zoals vertegenwoordigd in die generale synode. Vetgedrukt staat boven de brief: 'Betreft: synode uitspraken Kampen-Noord'. Die is gericht 'Aan alle kerkenraden en de broeders en zusters in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)'. Daarom is blijkbaar gekozen voor brede bekendmaking en maximale verspreiding. Met de brief ging ook een persbericht uit, haast even lang als de brief zelf. Het is blijkbaar een zaak van het hoogste belang. Een zaak van rechtspraak.

Geestelijk recht

In de gereformeerde kerken bestaat rechtspraak in geestelijke zaken. In de eerste plaats is er het appèl. Als iemand ervan overtuigd is dat de kerkenraad een verkeerde uitspraak over een broeder deed, kan hij een appèl op de classis doen. Dan zijn er meer kerken bij betrokken en functioneert de vergadering van de classis op dat moment als rechtbank. Daarna zijn er in feite nog twee 'hogere' instanties: van de classis naar de provinciale synode, en vandaar naar de generale synode.

Waarom is er zo'n rechtbank voor geestelijke zaken? Omdat de heilige Geest via 1 Korintiërs 6 leert niet 'onderlinge rechtsgeschillen voor ongelovigen te brengen in plaats van voor de gelovigen'. In dat verband schrijft de Schrift principes voor. Eén is deze: er is toch wel een wijs mens 'onder u die tussen broeders en zusters uitspraak kan doen'? Een ander principe is: 'Waarom lijdt u niet liever onrecht?' Het ging in de gemeente te Korinte waar schijnlijk over zaken die normaal onder het burgerlijk wetboek vallen. De apostel schrijft: 'Weet u dan niet dat Gods heiligen over de wêrld zullen oordelen? ... dan kunnen we dat toch zeker ook over alledaagse zaken?' Dan is er ook reden om geschillen van geestelijke aard aan elkaar en aan zusterkerken voor te leggen.

waarom is er zo'n rechtbank voor geestelijke zaken?

Tegen onrecht

Bij zo'n appèl geldt de volgende basisregel: 'De uitspraak die bij meerderheid van stemmen gedaan is, zal als bindend worden aanvaard.' Dat is het beroemde artikel 31 van de kerkorde. Op die regel is slechts één uitzondering mogelijk: 'tenzij bewezen wordt dat die uitspraak in strijd is met het Woord van God of met de kerkorde.'

Je moet dus van goeden huize komen om je niet gebonden te achten aan de uitspraak, gedaan in een appèl op (bijvoorbeeld) de classis. Alleen aantoonbaar onrecht ontslaat je van de roeping je bij het oordeel neer te leggen. Dat er onrecht is gedaan, moet bewijsbaar zijn met de Bijbel en met de kerkorde open. Je moet de kerkelijke rechtbank met bewijs overtuigen. Zodat de eerdere en nu verkeerd gebleken uitspraak wordt rechtgezet.

Wel, de Ichthusgemeente is sinds oktober 2004 keer op keer in het ongelijk gesteld door de meerdere vergaderingen. Tot aan de generale synode aan toe - zeg maar: de Hoge Raad van de kerken - in het geval van rechtspraak.

De uitspraken werden niet alleen met meerderheid van stemmen, maar vaak bij algemene stemmen gedaan. De belofte om de uitspraak die op zulke meerdere vergaderingen gedaan is als bindend te aanvaarden, gaat steeds zwaarder wegen. Toch?

Herziening? Nee.

Het is denkbaar dat een rechtbank faalt. Ook de Hoge Raad kan falen. Daarom is er een iets andere procedure in het kerkelijk recht ingebouwd, namelijk herziening vragen van een uitspraak. Je gaat in zo'n geval dus niet tegen de ene kerkelijke vergadering in beroep bij een andere (meerdere), maar je vraagt herziening van het eerdere oordeel bij dezelfde instantie. Dit heet in vaktaal 'revisie'. Wel, in juni 2008 diende het verzoek om revisie dat Kampen-Noord (Ichthus) op een groot aantal punten tegen de GS Amersfoort 2005 instelde. Het was, zeg maar, de tweede keer dat de meeste vergadering van de Gereformeerde Kerken in Nederland de hele zaak onder ogen kreeg. De tweede keer dat de aandacht van alle kerken op de zaak gericht werd.

Vervolgens diende in maart 2009 nog een tweevoudig appèl. Eerst tegen de schorsing en afzetting van ds. E. Hoogendoorn, waaraan de classis medewerking verleende. Vervolgens op punten van pastorie en traktement. Ook in deze zaken moest de synode besluiten aan het verzoek van Kampen-Noord (Ichthus) niet te voldoen.

Een derde keer? Nee.

Bij het appèl tegen de schorsing en afzetting staat iets opvallends. In de gronden van het afwijzende oordeel lees ik: 'Van de GS kan en mag niet verwacht worden dat zij in het kader van de beoordeling van deze appèlzaak, voor de derde maal de grieven van de KR Ichthus ... zal beoordelen.' Het gaat om de klacht dat ds. Hoogendoorn plus 'zijn' ouderlingen niet als kerkenraad konden gelden, zoals de classis op 23 september 2004 uitsprak. Plus alles wat aan die uitspraak voorafging. De synode zegt nu: daarover is al tot tweemaal toe door de synode recht gesproken. Dat kan niet nog een keer worden overgedaan. Hier kunnen we het mijns inziens met elkaar eens zijn, zowel Kampen Ichthus als de in de brief aangeschreven Gereformeerde Kerken: alle wegen van het kerkelijk recht zijn gegaan. Er ligt een einduitspraak. Dat zegt ook de Ichthusgemeente met de brief. De enige vraag die overblijft is: wordt het buigen of barsten?

Tegenkerk

De open brief van Kampen-Noord (Ichthus) is een antwoord op de uitspraken van de synode. Het is hét antwoord aan alle zusterkerken, maar dan in de vorm van een vraag om actie. Wat behelst het antwoord en welke reactie wordt van u gevraagd? Daarover wil ik schrijven. Is er een positief signaal uit de brief op te maken? Ik

de enige vraag die overblijft is: wordt het buigen of barsten?

vrees dat Ichthus al veel verder is. Men stelt zich op als kerk tegenover de Gereformeerde Kerk te Kampen, die

van Noord én die van Zuid. Ichthus stelt zich op als tegenkerk.

Een hard oordeel? Bewijs: eerst noemde de groep gemeenteleden rond ds. E. Hoogendoorn zich Gereformeerde Kerk te Kampen-Noord (Ichthus). De toevoeging tussen haakjes was naar de naam van de scholengemeenschap waar de samenkomsten belegd werden. Een mooie naam, hoewel te mooi om je toe te eigenen in een situatie van scheuring. Nog net aanvaardbaar om duidelijk te maken: wij willen als (deel van) de Gereformeerde Kerk te Kampen-Noord beschouwd worden! Ik heb in die naamsomschrijving altijd geproefd dat we elkaar nog niet hadden opgegeven. Of was ik daarin naïef?

De Ichthusgemeente: zo wordt zij in de stukken van de synode genoemd. Zo noemt zij zich ook zelf in de brief aan de kerken. De officiële naam luidt echter anders. In de brief van 14 mei jl. noemt men zich: 'Gereformeerde Kerk te Kampen (Ichthus)'. Zo staat het in het briefhoofd, zo ook in de brief zelf en de aftiteling. Geen herinnering aan de twee gemeenten die door groei en genade in Kampen ontstonden, Noord en Zuid. Nee, de groep-Hoogendoorn ziet zichzelf als dé Gereformeerde Kerk te Kampen - blijkbaar vanaf de definitieve synodebesluiten. En stelt zich op tegenover de Eudokiakerk. En meteen ook maar tegen de Bazuinkerk, waar Zuid samenkomt.

Tussen haakjes blijft staan (Ichthus), ook al vergadert men op zondag in het gebouw van het Pieter Zandt-college, een scholengemeenschap aan de Wederiklaan. Daar staat trouwens, op een steenworp afstand, ook de Eudokiakerk, het gebouw waar de Gereformeerde Kerk van Kampen-Noord elke zondag samenkomt. De naam die de groep-Hoogendoorn nu gebruikt kan niet anders zijn dan uitdrukking van het eigen gelijk.

Bekering gevraagd

'Wordt het buigen of barsten?', schreef ik. Wat heeft de synode concreet van Ichthus gevraagd toen de verzoeken zijn afgewezen? Positief heeft de synode dit als volgt verwoord. Men moet de uitspraken van de kerkelijke vergaderingen aanvaarden. Dat mondt uit in, wat men noemt, de 'rechtsgevolgen' van de uitspraken. Die zijn door de synode zo geformuleerd.

Is dat zoveel gevraagd? Is het teveel gevraagd?!

'a. de kerkenraad van Kampen-Noord (Ichthus) dient zich bereid te verklaren mee te werken aan herstel van de eenheid van de Gereformeerde Kerk te Kampen-Noord en daarbij de ruimte te gebruiken die de kerkelijke besluitvorming van de GS Amersfoort-Centrum 2005 biedt; b. in deze weg kan er voor ds. E. Hoogendoorn ruimte komen om weer beroepbaar dienaar van het Woord binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland te zijn.'

Is dat zoveel gevraagd? Is het teveel gevraagd?! Luister hoe de Ichthus-raad het ziet. 'Het synodebesluit is door de commissie van de synode toegelicht. Hierbij is duidelijk verwoord dat de synode van Ichthus vraagt om schuld te belijden over het gebeurde en zich te bekeren. De synode beschouwt het als zonde dat het aangebleven deel van de kerkenraad de gemeente is blijven vergaderen.' Dat is de kern van de uitspraken tot nu toe: ds. Hoogendoorn, broe-

ders, u had nooit eigen kerkdiensten mogen gaan beleggen. U had nooit uzelf als kerkenraad mogen handhaven. U had niet uit de gemeente mogen weggaan, maar had moeten wachten totdat de HERE uitzicht gaf.

Eigen falen?

Intussen klinkt op geen enkel concreet punt inzicht in eigen falen door. Ik heb de stukken nog eens doorgenomen om te zien of ik de broeders geen onrecht doe als ik dit zo schrijf. Ik vind in de open brief van 14 mei alleen de vragen: 'zijn we bezig met ons eigen gelijk? Ook al achten wij de uitspraken onrechtvaardig, dienen we dan geen onrecht te lijden? Vraagt de HERE inkeer en terugkeer van een zondige weg?' Amen, broeders, denk ik dan. Maar er komt geen instemmend antwoord, geen zelfonderzoek, geen toegeving op een enkel punt.

Maar ik had toch een passage aangestreept die daarop lijkt? Na herlezing vind ik die. In de achterliggende brochure bij de brief, 'Nadere motivering', klinkt het aan het einde: 'Wij beseffen dat ook ons zwakheid aankleeft in al ons doen en laten. Wat weten we ons klein.' Deze archaïsche taal klinkt niet sterk wanneer op geen enkel concreet punt eigen falen wordt erkend.

Klare taal

De concrete boodschap van de groep-Hoogendoorn is: de besluiten van de synode zijn binnenkort gedrukt en wel (in de Acta) beschikbaar. Ik citeer verder: 'Op u als raad van de plaatselijke kerk rust naar art. 31 van de Kerkorde de plicht om de synodebesluiten als bindend te aanvaarden. Wat de generale synode heeft uitgesproken en besloten, heeft zij ook namens u gedaan. Het zijn uitspraken ván de kerken. Dat betekent dat elke kerkenraad verantwoordelijkheid draagt voor de besluiten van de synode én de uitvoering daarvan.' Wat hier staat klopt, op zich genomen. Het klinkt puur gereformeerd: dát is de hoofdzaak van art. 31 KO!

Toch voelt u wel aan dat Ichthus u niet zal vragen de synode-uitspraken in haar zaak gewoon te aanvaarden. De brief heeft de volgende opbouw:

1. De besluiten van de synode worden weergegeven.
- 2.1 De consequenties worden beschreven vanuit de optiek van de generale synode: de Ichthuskerkenraad en gemeente zijn niet wettig. Zij worden opgeroepen mee te werken aan herstel van eenheid. En wel in de weg van schuldbelijdenis en bekering.
- 2.2 De gevolgen voor Ichthus (in feite:) verwerping van het oordeel. Cursief: 'Met haar uitspraak heeft de GS de wettige kerkenraad van de Gereformeerde Kerk te Kampen-Noord, met het deel van de gemeente dat deze kerkenraad is blijven erkennen, onwettig verklaard. Zij heeft ons de eis tot bekering gesteld op straffe van uitsluiting uit het kerkverband. Met deze onrechtvaardige eis waaraan wij uit gehoorzaamheid aan de HERE geen gevolg mogen geven, heeft zij ons, Ichthusgemeente, definitief een plaats binnen het verband van de Gereformeerde Kerken ontnegd'.
3. Aan de kerken wordt voorgehouden dat zij medeverantwoordelijk zijn en dat zij moeten beoordelen: 'Is hetgeen door de synode is uitgesproken in overeenstemming met wat God van ons vraagt in zijn Woord?'

4. Oproep aan raden én leden: niet in te stemmen met deze ‘excommunicatie’, maar wel ‘de broederband met ons te blijven onderhouden’.

Excommunicatie?

Wat Ichthus aan de kerken vraagt komt het meest duidelijk uit aan het eind van de brief. Denk niet, kerkenraad, dat het ‘slechts om een lokale appèlzaak’ gaat (waarover u niet verder hoeft na te denken nu de synode gesloten is). Nee, ‘omdat de synode uit naam van alle kerken gesproken heeft, bent u mede verantwoordelijk voor de uitzetting van onze gemeente uit het kerkverband. Indien u deze uitspraken als bindend aanvaardt, is mede namens u een gemeente die gewoon gereformeerd wil zijn, geëxcommuniceerd.’ De synode vraagt een actieve actie van Ichthus: aanvaarding van de uitspraak volgens afspraak (art. 31 KO), meewerken aan het herstel van eenheid in Kampen-Noord. Maar Ichthus kiest voor een passieve houding: ons rest een brief, maar jullie sluiten ons uit, jullie excommuniceren ons.

Laat ik de broeders maar letterlijk nemen. Excommunicatie is de uiterste vorm van tucht: als een broeder of zuster volhardt in zonde, tot bekering opgeroepen is, afgehouden was van het avondmaal en na herhaalde bekendmaking aan de gemeente wordt afgesneden. Er is precies één broeder over wie een maatregel van kerkelijke tucht is ingesteld. Dat is de predikant, br. E. Hoogendoorn. Het betreft tucht naar artikel 79-80 KO. De zonde is klip en klaar genoemd: openlijke scheurmaking. Niets anders. Overigens betreft het daar de tucht over hem als ambtsdrager, niet over het kerklid (waarbij het tot excommunicatie komen kan). Daarom zijn hij en de huidige kerkenraad van Ichthus aangesproken: bekeert u van scheurmaking en werkt mee aan het helen van de breuk.

Gemeente gegijzeld

Het thema van excommunicatie vormt het begin van de brochure waarmee de kerkenraad van Ichthus een nadere motivering bij de brief geeft. ‘Openlijke scheurmakerij wordt ons ten laste gelegd. Een ernstige zonde die ambtsdragers afzettingswaardig maakt’. Inderdaad, zo staat het in art. 80 KO. Maar vergist u niet: dat vonnis (niet: excommunicatie) is alléén over ds. Egbert Hoogendoorn geveld en bij het appèl staande gehouden. Trap niet in deze redenering: er zijn geen andere ambtsdragers onder de censuur van art. 79-80 gesteld. Zelfs voor br. Hoogendoorn heeft de synode van 2008 nog ruimte gezien om weer beroepbaar dienaar van het Woord binnen de kerken te worden. Ja, in de weg van schulderkenning. Ik kan mij indenken dat ouderlingen en diakenen van Ichthus zeggen: als men de predikant geschorst en afge-

zet heeft, had men dat met ons ook moeten doen. Wij trekken het onszelf aan dat hij afgezet is en achten onszelf gediskwalificeerd. Goed, maar dan nog bent u niet onder censuur gesteld. Alleen voor wie de consequentie door wil redeneren...

Nog erger acht ik het wanneer hetzelfde met de broeders en zusters gedaan wordt. ‘Openlijke scheurmaking is ons ten laste gelegd. Een ernstige zonde die ambtsdragers afzettingswaardig maakt. Een zonde die hen, evenzeer als gemeenteleden, ook tuchtwaardig maakt. Deze zonde geldt immers als grond voor excommunicatie (zie de verwijzing naar art. 79 en 80 KO van de diverse kerkelijke vergaderingen)’. Niet van gemeenteleden is speciaal vastgelegd dat de zonde van scheurmaking in de gemeente hen tuchtwaardig maakt. Wel van ambtsdragers, en juist van hen. ‘Deze zonde geldt immers als grond voor excommunicatie ...’ Dat lijkt mij een forse onwaarheid. (Je moet de slotzin van art. 80 KO uitwringen om er die conclusie uit te krijgen.)

het zwaard van de excommunicatie wordt hier misbruikt

De kerkenraad neemt de gemeente in gijzeling als ze zegt: nu de predikant op beschuldiging van deze zonde is afgezet, moet u dat voelen alsof u zelf bent uitgeworpen, gemeente. Het zwaard van de excommunicatie wordt hier misbruikt. En dan de volgende zin: ‘De synode heeft hiermee in feite gesteld dat kerkenraad en gemeente met z’n allen buiten het koninkrijk der hemelen staan als zij zich van deze zonde niet bekeren. Een huiveringwekkend oordeel.’ Ja, maar de leugen zit verpakt in de repeterende woordjes ‘in feite’. Daarmee trekt men een conclusie die nergens staat. En die de mogelijkheid van bekering tot bijzin, tot ondenkbare bijzaak maakt. Er was al geen excommunicatie. Zelfs niet over de predikant. Ook niet over ouderlingen en diakenen. En al helemaal niet over de gemeenteleden die zich hebben laten leiden en niet de herderrol genomen hebben.

Misbruik dan niet het woord excommunicatie, uitsluiting uit de communie, de gemeenschap van het avondmaal. U sluit uzelf uit, gemeenteleden, als u deze broeders volgt. U sluit uzelf én de gemeente uit, broeders, uit de gemeenschap van de Gereformeerde Kerk te Kampen-Noord en van de zusterkerken in den lande. Helaas, er is niet gebogen. De vraag rest: wat moet er nog meer barsten?

Prof. dr. Erik de Boer is universitair docent klassieke talen aan de TU Kampen en hoogleraar Geschiedenis van de Reformatie aan de VU Amsterdam.

‘Want het was een voortdurend komen en gaan van mensen, zodat ze zelfs niet de kans kregen om te eten.’

Marcus 6: 31b

P. Schelling ■

We zijn met de Heiland aan de noordkant van het meer van Galilea. Aan de noordwestelijke oever liggen de plaatsen Kafarnaüm en Betsaïda, midden bovenin mondt de Jordaan in het meer uit en aan de oostkant ligt een onbewoond gebied, waar je echt eenzame plaatsen kunt vinden.

De twaalf discipelen waren twee aan twee uitgezonden met de boodschap en de macht van het evangelie (7). Ze waren op weg gegaan en hadden het goede nieuws bekend gemaakt om de mensen tot inkeer te brengen, en ze hadden veel demonen uitgedreven en veel zieken met olie gezalfd en hen genezen (12 en 13).

En nu (30) zijn ze teruggekomen, één, misschien twee weken later. Ze zitten boordevol. Ze vertellen de Meester wat ze allemaal hebben gedaan en onderwezen. Je hoort de verbazing in hun verhalen. Voor het eerst zelfstandig op pad als koninkrijkswerkers, het is me nogal niet wat!

Ze zullen behoorlijk onder de indruk zijn geweest van hun ervaringen. Het was hun blijkbaar aan te zien dat ze bekaf zijn. Want de HERE zegt: Kom maar hier, jullie moeten even apart, los van de mensen, naar een eenzame plek, en rust daar maar een tijdje uit. Kom wat tot jezelf heradem wat. Want, zegt Marcus erbij, het was een voortdurend komen en gaan van mensen. Zo veel en zo druk, dat ze zelfs geen tijd hadden om te eten. Dus nu eerst even pauze, even alleen, even bijkomen. Het werk van het koninkrijk is een zwaar karwei. Daarom grijpt de Heiland in (31).

Het werk van het koninkrijk. Daar gaat het over hier.

Niet over visserij of over het runnen van een belastingkantoor.

Dat is wel eens een vraag als je de evangeliën leest. Ze zijn zomaar ineens rabbi Jezus gevolgd. Maar hun kantoor dan (Matteüs)? En de visserijzaak

van hun vader (Jacobus, Johannes)? En Petrus' gezin? Hij was in ieder geval getrouwd, want we lezen van ziekte van zijn schoonmoeder. Waar leefden ze van toen ze rabbi uit Nazaret volgden? Maar het werk waarover het nu gaat, is de bouw van het koninkrijk van God en zijn Gezalfde, zijn Messias. Het was nu dichtbij gekomen in die Christus, zijn Zoon. Maar het komt in een wereld die het moet bevechten op de vijand. Met macht over onreine geesten (7) drijven ze demonen uit (13). Want het rijk van de duisternis heeft zich genesteld in Gods wereld en het gaat tekeer tegen het koninkrijk van God. Soms met veel lawaai en vertoon van macht, op andere momenten met de ziekte en ellende die ze hebben aangericht.

Werk. Koninkrijkswerk. Bruggenhoofden, kleine enclaves bouwen van Gods koninkrijk in het rijk van de duisternis. Om Gods wereld daarop te heroveren, want Hij wil heel de wereld zijn gebied maken.

Natuurlijk hebben de meesten van ons hebben geen speciale opdracht om dat zo als de leerlingen van de HEER met het evangelie te doen.

En toch... Denk nou maar eens aan het werk waarmee je je dagen vulde in je leven of nog steeds vult. Wat een variëteit aan mogelijkheden geeft God ons in zijn wereld. Maar wat je ook maar bedenken wilt, het zal hoe dan ook in het licht van zijn koninkrijk staan. En dan heb je soms nauwelijks tijd om te eten. Maar daar zet de HEER altijd weer zijn evangelisch commando tegenover: 'Op een eenzame plaats rust!' Bij Hem. Want Hij wil je geestelijk en lichamelijk gezond houden. Voor het werk.

Ds. Pieter Schelling is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te 's-Hertogenbosch

Met droefheid...

Een kerkenraadsverslag vermeldde de afkorting mdkvg. Het duurde even voordat ik 'm had ontcijferd: met droefheid kennis van genomen. Papierbesparing, zullen we maar zeggen. Toch hangt het er nogal van af waar het om gaat. We kennen de uitdrukking 'met droefheid deelt de kerkenraad u mee'. Dan gaat het over mensen die zich onttrekken.

K. van den Geest ■

Wat is dat: verdroefd?

Het woord droefheid zelf grenst aan het ridicule. Het is dat het meestal om ernstige zaken gaat, maar droefheid, wat is dat! Wie in het huidige kerkvolk voelt zich aangesproken door het woord 'droefheid'? Dat woordgebruik roept vervreemding op. Een kind vroeg: wat is dat, verdroefd? Het had iets opgepikt uit het gebed in de kerkdienst, prachtig natuurlijk. En het had dus duidelijk aanvoeld: de dominee is verdrietig, of in ieder geval is er iets ergs aan de hand. Bedroefd en verdrietig werden bij hem verdroefd. Een mooie aanleiding tot een gesprekje met je kleuter!

Maar ook jongeren (en jonge ouderen) voelen vervreemding. Een 'met droefheid' gedane mededeling klinkt formeel, vormelijk. Obligaat dus. Want het verhuult werkelijke gevoelens. We zeggen niet dat we verdriet hebben of pijn voelen. Nee, we zijn bedroefd. Plechtig taalgebruik neutraliseert gevoelens, ontkent ze zelfs min of meer, ook al zal niemand dat willen of bedoelen.

Gaat het om werkelijke gevoelens van verdriet? Laten we dat dan gewoon zeggen. Als het tenminste echt zo is. Want ook daar kun je vraagtekens bij plaatsen. Wie in de gemeente voelt echt verdriet, als andere gemeenteleden zich onttrekken? Ja, er zijn er heel wat die wel degelijk echt verdriet hebben: ouders, andere familieleden, vrienden, sommige heel betrokken broeders en zusters misschien. Dat zijn er al met al mogelijk heel wat. Dus die mededeling verwoordt zeker iets van hun gevoelens en pijn. Maar zeggen die woorden ook iets van de pijn van een hele gemeente? Er zijn er, die de persoon/personen in kwestie niet eens kennen. Er zijn er, die onverschillig hun schouders ophalen, met een oordeel soms ook ('ze waren toch altijd al zo afzijdig/evangelisch', of vul maar in).

Raakt het vertrek van gemeenteleden die zich onttrekken, ons echt allemaal? Er is nog een kant aan: het geestelijke klimaat in de samenleving. Ik zeg dat maar zo, omdat het woord 'individualisme' gelijk zo'n negatieve kwalificatie is. Een waardeoordeel, dat vaak zo makkelijk op dit soort verschijnselen geplakt wordt. Dan ben je daar ook weer klaar mee. Het is beter om ons de vraag te stellen wat we vandaag verstaan onder gemeenschapszin. Voelen we ons

samen verantwoordelijk voor elkaar? Veel mensen worden volkomen opgezogen door hun dagelijkse stress. Het is overleven, heel bewust omgaan met het 'uitgeven' van je energie, bewust selecteren en kiezen waar je wel en waar je niet je aandacht aan besteedt. De realiteit is dan soms, dat je aandacht voor en zorg om je medegemeentelid onder druk staat. En dat die 'droefheid' niet meer is dan een marginaal woordje te midden van een vluchtig aangehoorde woordenstroom. Om dus echt aandacht te vragen voor reële gevoelens van anderen, moeten we met z'n allen meer uit de kast halen (kom ik op terug).

Onttrokken, overgegaan, of...

Afgezien van die woordkeus is het daarom belangrijker na te denken over de vraag in welke situaties we die woorden gebruiken. En dan blijkt: niet alle situaties zijn gelijk. Met een dooplid van 20+ was moeilijk contact te krijgen. Uiteindelijk drong men aan op een keus en hij onttrok zich. Wat was de achtergrond? Hij had geen vriendenkring binnen de kerk. Niet gek, want hij was door zijn eigen leeftijdsgenoten op de basisschool al hevig gepest. Hij ging zich tegendraads gedragen, leek niets meer te hebben met geloven, en al helemaal niet met die kerk. Hier was geen sprake van onverschilligheid, verzet tegen God, al was dat wel het beeld dat deze jongen had laten zien naar buiten toe. Hier was eerder sprake van nood, geestelijke nood. Ook nood van eenzaamheid: geen positieve relatie meer hebben met de gemeente, met name niet met zijn leeftijdsgenoten. Natuurlijk, er zijn ook anderen. Die duidelijk een keuze maken, tegen God, tegen geloven. Dat is ook ernstig, verdrietig om zo te zeggen. Maar geen situatie is gelijk...

En dan was daar die ander, een meisje van 25, een bewust gelovend kind van God. Maar ze vond het niet in deze kerk, ze stuitte op zoveel onverschilligheid, oppervlakkig geloof en gebrek aan enthousiasme. En ook op starheid, toen ze zich wilde geven maar geen ruimte kreeg om dat op haar eigen manier te doen. Ze kwam via haar studentenvereniging in contact met jonge bewuste christenen. Ze bleken evangelisch te zijn, en de kerkdiensten die ze daar bezocht spraken haar echt aan. Ze vond dat ze daar echt God ontmoette.

Het vertrek van beiden op dezelfde manier afkondigen? 'Met droefheid'? Wat voor droefheid is dat dan? Het meisje was bovendien van mening, dat ze zich helemaal niet onttrok, nee, ze bleef toch bij God: deel van zijn kudde over alle kerkmuren heen? Had ze daar ongelijk in? Ja, zeiden we vaak met stelligheid: je hoort bij de kerk die Gods Woord bewaart. En je bent bovendien lichaamsdeel van deze gemeente, waarin God je geplaatst heeft. Helemaal waar, maar helpt het? Normatief geen spel tussen te krijgen, maar eerlijk, barmhartig? Wat was er gedaan om haar positieve geloofsinzet een plekje te geven in de kerk? Om daarvoor niet alleen ruimte te maken maar ook van te leren, ons daardoor ook in beweging te laten zetten?

En zijn we dan bedroefd, dat ze gaat? Of kunnen we het opbrengen ook blij te zijn? Omdat dat kind van God als echte christen in deze wereld wil staan? Dwars tegen alle hoon en vervreemding in de samenleving in! Je kunt het niet eens zijn met haar keus. Daar kun je met haar over praten. Maar je zult merken dat argumenten allang niet meer helpen: ze heeft haar keus gemaakt. Kunnen we die dan ook respecteren? Dat betekent toch nog geen verloochening van je eigen standpunt? En kunnen we het opbrengen dan minstens aan de gemeente mee te delen dat zij zich bij die en die kerk heeft gevoegd, en dat we daar niet bedroefd maar blij mee zijn?

En dan dat eerste geval: ja, triest dat we hem niet meer konden bereiken. Maar is het niet nog veel triester dat we niet zo ver konden komen om ons eigen falen te erkennen? Die jongen was gepest en toen hij 'afwijkend gedrag' ging vertonen liet iedereen hem vallen. Waarover zijn we dan bedroefd? Ook over onze eigen onmacht, onze tekorten? Voelden die pesters ook droefheid? Of bleef het koud in hun hart?

Kan het anders?

Het is zoeken, maar het woord droefheid kan exit. Deze situaties vragen om meer inhoudelijke mededelingen. Een omschrijvende en uitleggende manier, waarmee je de gemeente iets meer vertelt over de achtergrond, en ook over de pogingen die gedaan zijn om die persoon te zoeken, met hem of haar te spreken. In sommige kerken is het bovendien gebruik om eerst een voorgenomen onttrekking mee te delen, de gemeente op te roepen om met hem of haar te spreken, voor diegene te bidden, en dan pas, zo nodig vele weken later, over te gaan tot een definitieve mededeling. Daarbij zouden we kunnen streven naar optimaal recht doen aan elke individuele situatie. Dus gewoon zeggen wat er aan de hand is: onverschilligheid of een afkerige houding, ongeloof. Of juist teleurstelling, een levend geloof, overgang naar een andere kerk. En wat zeggen we dan over wat we daar van vinden of over wat we voelen? Soms hoor je een tegengesteld geluid: waarom wordt van iemand die overgaat naar een andere kerk(richting), gezegd dat de kerkenraad daarover

bedroefd is? Je moet toch blij zijn dat diegene God vasthoudt? Dat is zeker zo. En dat moeten we dan ook zeker wel eerlijk verwoorden. Maar tegelijk is het ook goed om iets te verwoorden van verlies: hij of zij verbreekt ook wel iets, de band met deze gemeente. Het is ook niet realistisch om te zeggen dat het niet uitmaakt van welke kerk je lid bent, als je maar gelooft. Dat vinden wij als rechtgeaarde gereformeerde christenen en kerken niet, dat moeten we ook niet zo maar gewoon gaan vinden. Verwoord dus zeker maar iets van teleurstelling, van het verlies van een lid dat bij ons was en waarmee nu, hoe je het ook ziet, toch een bepaalde afstand ontstaat.

Maar zorg er dan wel voor, dat wij onze gezamenlijke gevoelens reëel verwoorden. We leven in een tijd waarin men zegt dat we elkaars keuze moeten respecteren. Vanuit ons verleden zijn we dat niet altijd zo gewend geweest: respecteren wij keuzes waarover wij een duidelijk oordeel hebben, keuzes die we afkeuren? Ja, dat kan wel degelijk! Ouders laten toch ook hun volwassen wordende kinderen steeds meer los? Kun je het respecteren dat ze eigen keuzes maken, ook als dat andere zijn dan die je hen hebt voorgelaten tijdens hun opvoeding? Respecteren is niet het zelfde als het ermee eens zijn! Je kunt je eigen mening zeggen of op een gegeven moment accepteren dat die al vaak genoeg gezegd is. En tegelijk accepteren dat je kind kiest, hoe dan ook. Dan kun je er nog wel verdriet van hebben, maar met dat verdriet moet je hem of haar niet blijven opzadelen, want ook dat is geen respectvolle houding naar hem of haar toe.

We komen dus uit bij een eerlijke manier van meedelen, waarin gezegd wordt waar het om gaat, concreet, duidelijk en summier, met respect voor de persoon. Tegelijk mogen we iets verwoorden van onze eigen onmacht, ons falen, ons tekortschieten als kerkgemeenschap: we hebben diegene niet kunnen vasthouden, geen hoop kunnen bieden op een manier van kerk-zijn waarmee we hem of haar hadden kunnen binden. En ja, dan is er zeker ook een stukje verdriet. Bij ouders en directe familieleden vaak heftige emotie en pijn. Bij anderen een gevoel van verlies of afstand die nu ontstaat. Bij ons allen als gemeenteleden dient een besef te zijn, dat we een lid verliezen en dat geeft toch een soort van pijn (1 Kor. 12:26!). Zoek zorgvuldig naar eerlijke verwoording van die pijn: ontkenning is net zo min opbouwend als overdrijving. Enne, hebt u ook weer een feestelijke Pinksterdienst beleefd? Met jonge christenen die hun jawoord gaven? Laten we bidden voor deze kinderen van God: de wereld zuigt, de satan valt aan, ze zijn nog zo weerloos en kwetsbaar. Alleen God die trouw is kan ze geven dat ze hun keuze waarmaken. Omringd door een gemeente die blij met hen is en ze dat ook echt laat voelen! En bid dan ook voor die anderen, die er niet bij waren. Ze hebben andere wegen gekozen, maar God is trouw!

Ds. Klaas van den Geest is predikant van de Gereformeerde Kerk te Alphen aan den Rijn.

Verlegenheid rond seks

In de samenleving hebben we niet alleen te maken met problemen op het gebied van huwelijk en seksualiteit, maar ook met een moraal waarin vrijheid centraal staat - hoewel er de laatste tijd meer oog is voor de nadelige gevolgen van een losse moraal. Hoe staan wij als kerk in die samenleving?

P. Houtman ■

Er is ongetwijfeld veel goeds van de kerk te zeggen en het is belangrijk om daar in de eerste plaats oog voor te hebben. Zij predikt het woord van God. Ze eerbiedigt het. Ze spreekt van zonde, verlorenheid en verlossing. Ze geeft stuur. Dat werkt door in het privéleven van kerkleden, in hun gezinsleven, in de opvoeding. De kerk beperkt zich niet tot zeggen hoe het hoort en het spreken van machtswoorden. Als er problemen zijn, is er meer dan alleen tucht; er is pastorale begeleiding en ook het aanbod van hulpverlening. Er zijn nog meer positieve dingen te melden en ik wil dat later graag nog doen.

de kerk beperkt zich niet tot zeggen hoe het hoort en het spreken van machtswoorden

Norm en feit

Er zijn ook problemen in de manier waarop de kerk met deze materie omgaat, en die vragen meer bespreking. Wat gebeurt er in de kerken op het gebied van huwelijk en seksualiteit? In hoeverre nemen we dat waar, of niet waar? Hoe is onze waarneming gekleurd, wat is onze perceptie? En hoe reageren we op wat we tegenkomen?

Het gaat hier niet om officiële kerkelijke uitspraken en het publieke debat daarover. Het gaat om de meer diffuse realiteit die daar onder ligt. Ik baseer mijn tekening op eigen waarneming en reflectie, lectuur en gesprekken; niet op systematisch onderzoek. Het beeld is dus subjectief. Ik probeer wel genuanceerd te zijn. Ik bied dit beeld aan ter overweging en discussie. Ik denk dat we nog niet klaar zijn met in de spiegel te kijken.

Om te beginnen is het karakteristiek voor de kerk dat ze moeite heeft met de spanning tus-

sen wat is en wat hoort te zijn. Dat maakt het haar moeilijk om de feiten direct in de ogen te kijken. Discussies op het kerkelijk erf gaan meer over de liturgie en theologische vragen, bijvoorbeeld over de positie van de vrouw, dan over de praktijk van seksuele relaties.

Afweer

Als het daar wel over gaat, zijn er verschillende reacties mogelijk om de feiten op een afstand te houden. Zoals: "Kerkmensen doen zoiets niet". Op den duur blijkt dan dat praktisch alles wat in de wereld voorkomt, ook de kerk binnensijpelt. Ook in de kerk komt echtscheiding voor - dat weten we zo langzamerhand wel - en incest en homoseksualiteit.

De kerk bestaat uit gewone mensen met een zondige aard, waar ze hun leven lang mee te strijden hebben. Dat leert ze, maar dat wil nog niet altijd zeggen dat ze in de praktijk zichzelf ook zo ziet. Bovendien leven we midden in de wereld. We gaan om met mensen die een 'relatie' hebben en samenwonen zonder getrouwd te zijn; we leven in een milieu dat dat normaal vindt. We hebben omgang met homostellen, ook getrouwde, die zich vrij voelen om hoog op te geven van hun geluk. Gezeten huisvaders komen bij therapeuten die vragen of ze misschien een verdrongen homofiele aard hebben. Het kan niet anders of dat beroert ons denken. Er zijn nog meer afweerreacties. "Mensen die zoiets doen horen niet bij de kerk". Dat klopt lang niet helemaal, maar er zit toch een realistische kern in. De kerk is geen gunstige voedingsbodem voor yuppen die vooral gaan voor zichzelf, hun carrière, hun inkomen en hun genot. De kerk heeft ook weinig affiniteit met de zelfkant van de samenleving. We moeten oog hebben voor de positieve kant daarvan. Aan de andere kant: is de kerk een middenklasse-kerk? Verlangt ze er wel naar om werfkracht te hebben onder alle lagen van de bevolking? Staat ze daar wel open voor? Met andere woorden: is ze wel voldoende (echt) 'katholiek'?

Kerkverlating

“Mensen die zoiets doen komen onder tucht, en meestal onttrekken ze zich al gauw aan de kerk”. Ook daar zit iets realistisch in: zo gaat het inderdaad vaak. En we moeten ook hier oog hebben voor de positieve kant. Om te beginnen: blijkbaar wordt de tucht daadwerkelijk gehandhaafd. En verder: regelmatig hangt een levenspraktijk op seksueel gebied die de Here niet wil, samen met een bredere innerlijke vervreemding van de kerk en van het evangelie, meermalen al van het ouderlijk huis uit. ‘Kerkverlating’, die we betreuren, is vaak laatste stap op een weg, een consequentie van een gekozen levensrichting. Iemand beseft dan dat hij of zij zo niet thuis hoort in de kerk.

Aan de andere kant zijn er gelovige kerkleden die worstelen met hun huwelijk, of met hun seksuele geaardheid, en zich door de kerk in de steek gelaten voelen en bejegend met alleen maar onbegrip. Kerkverlating kan dan ook een uiting van onmacht zijn. De kerk hoeft zulke verwijten niet altijd zonder meer te slikken, maar moet ze zich zeker aantrekken; ze gaat niet altijd vrijuit.

Nog een afweerreactie is broeders en zusters met problemen maar door te verwijzen naar maatschappelijke hulpverlening, naar ‘de zorg’, en daarvan de oplossing te verwachten. Het is fijn dat er professionaliteit is die we te hulp kunnen roepen. Maar dat betekent niet dat de kerk op die manier de problemen af kan schuiven.

Meer volwassen

Zulke afweerreacties komen allengs minder voor. We leren de realiteit onder ogen te zien, open te staan voor mensen die in de knoop zitten met zichzelf en hun intieme leven. We beseffen dat velen worstelen met aanvechting en het gevoel hebben dat ze er moeilijk tegenop kunnen. We realiseren ons dat we allemaal zondaars zijn. Dat is winst; we gaan volwassen met de problemen om. Maar daarmee komt ook een stuk verlegenheid aan de oppervlakte.

Ik lees dat er in gevallen van echtscheiding vaak te snel naar een tuchtmaatregel wordt gegrepen. Met de bijbel in de hand, maar zonder zorgvuldig oog voor de complexiteit van relatieproblemen. Degenen die dat signaleren, zien op de achtergrond verlegenheid: men weet niet wat men met de situatie aan moet.

Dat is herkenbaar, en we kunnen ons de consequenties goed voorstellen. Op die manier ontstaat kortsluiting. Mensen die serieus de Here willen dienen en het daar moeilijk mee hebben, krijgen er nog een extra probleem bij, een ‘relatieprobleem’ met de kerk, of althans de kerkenraad, de ambtsdragers. Ze voelen zich in de kou staan terwijl ze juist hulp nodig hebben.

Begrip

Ik neem zelf meer een andere tendens waar. Misschien heeft dat ermee te maken dat ik momenteel minder contact heb met kerkenraden en ambtsdragers in functie en meer met ‘gewone’ gemeenteleden. Het kan ook te maken hebben met verschillen tussen een traditioneler omgeving - gemiddeld meer in het noorden en oosten van het land - en een modernere, meer geconcentreerd in het westen. Hoe dan ook, er zijn, meer dan vroeger, verschillen in de kerken.

ik wil graag geloven dat het mag - wie helpt?

Wat ik signaleer is: we hebben begrip. Zonder de ‘principes’, de wil en geboden van God te ontkennen, aarzelen we toch om in concrete gevallen een duidelijk standpunt in te nemen. Het komt dichtbij. Steeds meer maken we mee dat een eigen broer of zus of een goede vriend of vriendin, met wie we al jaren samen in de kerkbank zitten, het zo moeilijk heeft in het huwelijk dat hij of zij meent echt niet meer verder te kunnen. Of dat iemand die na een scheiding ongetrouwd zou blijven, na zoveel jaar na een nieuwe ontmoeting meent nu het ware geluk gevonden te hebben. Zonder te willen zeggen: Het mag, hellen we er toch toe over om te zeggen: Ik durf niet te zeggen dat het niet mag. Of: Ik wil graag geloven dat het mag - wie helpt? Steeds meerderen van ons maken het mee dat een eigen kind ongehuwd gaat samenwonen. Het doet ons verdriet, maar we zien toch ook verzachtende omstandigheden.

We willen onze relatie met degene die het betreft graag goed houden; we willen die niet in de waagschaal stellen door onze stellingname. We willen vooral de ander graag bij de kerk houden. Tenslotte: als iemand zich aan de kerk onttrekt, waar komt die dan terecht...? Nog moeilijker wordt het als iemand van buiten de kerk lid wil worden maar wel in een ongeoorloofde relatie samenleeft. Moet je die buiten de deur houden zolang die niet voldaan heeft aan de eis om daarmee te breken? Een dominee zei in het publiek dat hij een homostel aangeraden had om elkaar trouw te blijven: dat is beter dan de veel voorkomende praktijk van wisselende contacten. Het brak op dat moment een discussie open, maar is die eigenlijk wel voortgezet?

Zondebok

Een speciale verlegenheid is er rond het toepassen van de kerkelijke tucht. In bepaalde gevallen moet je misschien wel iemand van het avondmaal afhouden; maar als die nu op de ingeslagen weg voortgaat, verder geen gekke dingen doet en wel trouw in de kerk blijft komen? Wanneer zou je ooit een volgende stap

in de tuchtprocedure kunnen doen? Aan de andere kant: komt er eigenlijk wel ooit een solide grond om de tuchtmaatregel maar op te heffen? Maar je kunt een 'stille censuur' toch ook niet maar eindeloos laten voortduren?

Deze klem kan werken als een motief om er maar helemaal niet aan te beginnen.

Je wilt ook niet bepaalde mensen tot zondebok maken en ze alleen de last laten dragen van een veel bredere problematiek. Het is gebruikelijk, het lijkt haast natuurlijk te zijn, dat op een homoseksuele relatie sterk afwijzend gereageerd wordt. Maar zijn heteroseksuele relaties dan altijd zo zuiver? Waarom zouden we dan die eerste groep eenzijdig hard aanpakken? Is dat niet onbillijk? Mag je die dan eigenlijk wel het recht ontzeggen om op hun eigen manier gelukkig te worden?

de ergste zonde voor mij is die, die ik koester

Er wordt gesproken over een 'therapeutisch godsbeeld', ook onder ons. Dat zal wat overdreven zijn, maar als typering van een tendens vind ik het herkenbaar. Ik hoor veel om me heen: Niet oordelen! Of in ieder geval: voorzichtig zijn in je oordeel! Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen. (De Here Jezus voegde toe: Ga heen, zondig niet meer! Dat wordt er niet gauw bij geciteerd.) We leven immers uit genade; die moeten we dan ook laten gelden! Barmhartig zijn. In de praktijk, begunstigd door de cultuur om ons heen, wordt dat al gauw opgevat als: voorzichtig, tolerant zijn, elkaar vrij laten.

Overigens komt zo'n houding niet alleen in onze tijd voor. De reformatoren worstelden net zo goed als wij met de weerbarstige praktijk. Martin Bucer stond in veel gevallen echtscheiding toe; hij was op dit gebied opvallend mild. 'Waarom?', werd in een interview gevraagd aan de schrijver van de dissertatie over dit onderwerp. 'Dat weet ik niet', was het antwoord, maar het kan zijn dat hij sympathiek wilde overkomen.

De zwaarste zonde?

Zijn seksuele zonden erger dan andere? Ons onderwerp doet deze vraag opkomen. Ik kan er hier maar een paar korte opmerkingen over maken. Een genuanceerd antwoord is op z'n plaats. Om te beginnen: nee. In zondenlijsten in het Nieuwe Testament staan seksuele zonden tussen andere in, zoals losbandigheid in eten en drinken, hebzucht, bedrog en onbeheerste uitbarstingen van boosheid. Kortom, zonden tegen de verschillende geboden. Eenzijdig de nadruk leggen op dit terrein zou bepaalde groepen mensen onevenredig zwaar treffen. Er is wel gezegd dat de hoogmoed van sociale klassen die zich, dankzij opvoeding,

onderwijs en dergelijke achtergronden op dit gebied beter kunnen beheersen en die daarom op de anderen neerkijken - dat die hoogmoed een grotere zonde is. Een doordenker. We worden herinnerd aan de Farizeeërs en de prostitutees in het evangelie. Toch is dat ook niet zonder meer toe te stemmen.

Mij trof een opmerking in een preek kort geleden over het negende gebod, naar aanleiding van de catechismusuitleg waarin de zonden van de tong 'typisch het werk van de duivel' genoemd worden, dat die zonden meer kapot maken dan seksuele zonden.

Het is twijfelachtig of we de zwaarte van zonden op zulke manieren tegen elkaar af kunnen wegen. Wie op één punt zondigt, heeft de wet als geheel overtreden, zegt Jakobus. De ergste zonde voor mij is die, die ik koester, terwijl ik weet dat het verkeerd is.

Seksuele zonden nemen wel een speciale plaats in. Niet op grond van primitief-menselijke taboes, maar in de bijbel. Overspel is vaak het beeld voor afval van de Here. En Paulus zegt, als hij het over dit onderwerp heeft: "Geen enkele andere zonde die een mens kan begaan tast het lichaam aan, maar wie ontucht pleegt zondigt tegen het eigen lichaam" - hoe we dat verder ook uitleggen en toepassen. In ieder geval kan dit niet dienst doen als dooddoener: Nou ja, er zijn ook andere zonden en die zijn ook erg! We hebben het nu over deze.

We weten het

Het jongerenblad *Kivive* ontstond in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Het neemt - ook nu het een veel moeilijker naam gekregen heeft - nooit een blad voor de mond als het gaat om seksualiteit: dat thema raakt jongeren, en zij houden van recht-voor-z'n-raap. In haar begintijd publiceerde het blad een eigen onderzoek waaruit bleek dat een aanzien-

is het meer iets van 'eigenlijk, officieel, theoretisch'?

lijk deel van de vrijgemaakte jongeren voor het huwelijk seks had gehad.

Ik kan me niet herinneren dat daar destijds veel op gereageerd is. Er werd wel al langer gediscussieerd over 'waarom wachten tot je trouwt?' Dan ging het over jongeren die al lang verloofd waren maar door lange studies of andere oorzaken nog niet konden trouwen. In de praktijk doet zich ook iets heel anders voor: experimenteren met vrijen, ook al is van een vaste relatie nog niet of nauwelijks sprake.

Ik herinner me geen details van dat onderzoek en weet niet hoe 'hard', statistisch gezien, het resultaat was. Voor zover ik weet is het niet herhaald. Het zou dus kunnen zijn dat het wel meevalt. Er lijkt me weinig reden om dat aan te nemen.

Als een stel al een poos verkering heeft (verloven is niet meer gebruikelijk) en komt melden dat ze spoedig willen trouwen omdat het meisje in verwachting is, wil de kerkenraad ze er niet te hard om vallen: zij zijn tenminste nog te prijzen boven velen die ook gemeenschap hebben maar voorbehoedmiddelen gebruiken. De leeftijdgenoten reageren harder: Stom! Dat had je toch kunnen voorkomen? Een moeder die een goede, open relatie had met haar dochter - de vader was niet meer bij het gezin - was zwaar aangeslagen toen die dochter in verwachting bleek te zijn. Hoe hadden zij en haar eveneens gereformeerde vriend haar dat kunnen aandoen? Zij meende dat het stel, incidenteel, te ver was gegaan. De pastor, die met het stel doorpraatte, kreeg meer van de achtergrond te horen: de anticonceptie had in dit geval gefaald.

Het zwaarste woord van een opinieleader in een lezing voor een vergadering van opinieleaders was: Je mag blij zijn als het bij jezelf wat rustiger toegaat.

Spiegel

Als ons vermoeden juist is (ik wil me voorzichtig uitdrukken) is seks voor het huwelijk ook onder ons al vele jaren vrij gebruikelijk. Niet alleen onder de jeugd van tegenwoordig; het was ook al zo in de generatie van hun ouders. Hoe zouden die jongeren van toen nu denken over wat ze toen hebben gedaan? Zouden ze daar ook met hun opgroeiende kinderen over praten? Hoe dan?

De leer is nog wel dat je buiten het huwelijk geen seksuele relatie aangaat. Het wordt bijvoorbeeld met zoveel woorden gezegd in een bewerking van de Tien Geboden die in de kerken gebruikt wordt in de eredienst op zondagmorgen - een bewerking van een van onze redacteurs, ds. B. Luiten. De vraag is wel: in hoeverre wordt die norm nog algemeen erkend als inderdaad geldig? Of is het meer iets van 'eigenlijk, officieel, theoretisch'?

Het is waar: er is vergeving. Er is ook jeugdige dwaasheid en voortschrijdend inzicht. Maar tegelijkertijd: er is ook verlies van 'onschuld' en van maagdelijkheid. Zelfs al is er nu een medische hersteloperatie mogelijk, dan nog: psychisch gebeurt er iets waar beiden nooit meer achter terug kunnen. Dat is een verantwoordelijkheid van beiden samen.

Onze achtergrond

Dit is onze gemeenschappelijke achtergrond. Hier komen we met elkaar vandaan. Niet allemaal individueel, maar zo te zien is het wel iets collectiefs. Dat dringt ons er m.i. toe om niet te volstaan met de norm hoog te houden en de jongeren in te prenten, maar om ons dieper te bezinnen en in de spiegel te kijken.

Laten we de diverse verschijnselen die we in het eerste artikel, in het begin van ons betoog, opnoemden, eens bekijken tegen deze achter-

grond. Zien we dan niet een samenhang in de praktijk? Een zekere losheid, of permissiviteit, in de seksuele praktijk in het begin, in de ochtend van ons leven, werkt door in een gebrek aan beheersing later in het leven. Nogmaals: niet altijd, niet in ieder individueel geval. Maar het lijkt wel een patroon te zijn. Als we in het begin de teugels laten vieren, is het moeilijk ze later strak in de hand te houden. We kennen de hormonen een grotere plaats en macht in ons leven toe dan ze toekomt; en die gaan ze dan ook daadwerkelijk innemen. Tenzij er, door Gods genade, duidelijke bekering plaatsvindt, die diep in ons hart en onze neigingen ingrijpt.

we kennen de hormonen een grotere plaats en macht toe

Het is waar dat dit allemaal niet alleen betrekking heeft op relatie en seksualiteit. Echtscheiding bijvoorbeeld kan allerlei achtergronden ('oorzaken', motieven) hebben. Hetzelfde geldt voor seksverslaving. Levensproblematiek kan in verschillende gedragspatronen tot uiting komen. Voor deze uitingen zijn we in onze tijd wel erg vatbaar.

Schade

En die doen schade die verder gaat dan de daad zelf en de directe gevolgen voor de eerstbetrokkenen. De optie van echtscheiding, en, in het algemeen, een patroon waarin relaties niet meer voor het leven zijn, is meer dan een ontsnappingsroute voor relaties die op een lichtvaardige of onbevredigende manier begonnen zijn, of die versleten zijn en vastgelopen in verveling of conflict. Laat staan dat het een poort zou zijn naar een mogelijkheid om 'opnieuw te beginnen'. Het is ook een bron van onzekerheid en angst voor velen die in deze cultuur leven en opgroeien: Is dit wel voor het leven? Zal de ander mij wel trouw blijven? Heeft het wel zin om hiermee door te gaan? Het kan misschien ook wel anders... Het beschadigt een collectief besef dat het huwelijk iets is wat groter is dan wij zelf. Het beschadigt de geleidelijke rails voor mensen die vatbaar zijn voor verwarde gevoelens - en dat zijn wij van tijd tot tijd allemaal.

Ik kan tot nu toe de indruk gewekt hebben van een ouder wordende brompot die niet veel voeling meer heeft met de leefwereld van jongeren. Terwijl ik vorige keer beloofd heb dat ik over dit onderwerp zou schrijven in de sfeer van goed nieuws en niet van een jammerklacht. Dat kan ook inderdaad, als we het licht van het evangelie over het onderwerp laten schijnen. Laten we daar volgende keer, met de hulp van Gods Geest, mee aan de gang gaan.

Drs. Piet Houtman is predikant en docent theologie in dienst van De Verre Naasten.

Dit is het tweede artikel in een serie van vier.

Liedboek gezang 286:

Geef aan de wereld vrede, Heer

lied van de week

Het is meermalen in de geschiedenis van het kerklied gebeurd dat er nieuwe liederen ontstaan die naar inhoud en/of vorm duidelijk een aanwijsbaar gezang als voorbeeld hebben gehad. Dat is ook het geval met het lied van deze week, 'Geef aan de wereld vrede, Heer' van Ad den Besten (geb. 1923).

J. Smelik ■

Boven het lied ziet u als wijsaanduiding staan: 'Verleih uns Frieden gnädiglich'. Dat betreft de Duitse bewerking die Maarten Luther maakte van het 'Antiphona pro pace' (antifoon voor vrede) uit de negende eeuw. In het Latijn luidde de tekst: 'Da pacem, Domine, in diebus nostris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis nisi tu, Deus noster'. Luther maakte een Duitstalige versie van dit gezang: 'Verleih uns Frieden gnädiglich, Herr Gott, zu unsern Zeiten. Es ist doch ja kein andrer nicht, der für uns könnte streiten, denn du, unser Gott, alleine.' En in het Nederlands luidt de vertaling: 'Geef ons genadig vrede, Heer God, in onze tijden. Er is immers geen ander die voor ons kan strijden, dan U, onze God.'

De tekst van dit gezang is mogelijk gebaseerd op het apocriefe bijbelboek Sirach 50:23 ('Moge hij ons vreugde geven, Israël vrede schenken in deze tijd, zoals in de dagen van weleer') en op Nehemia 4:14b ('Onze God zal voor ons strijden').

In reformatorische liedbundels werd aan Luthers bewerking een strofe toegevoegd die Johann Walter maakte bij 1 Timoteüs 2:2 en die een bede voor volk en overheid bevat: 'Gib unserm Volke und aller Obrigkeit Fried und gut Regiment, dass wor unter ihnen ein geruhig uns stilles Leben führen mögen in aller Gottseligkeit und Ehrbarkeit. Amen.' (Geef ons volk en alle overheden vrede en goed bestuur, zodat wij onder hen een gerust en stil leven leiden mogen in alle godzaligheid en eerbaarheid. Amen.)

Luther vertaalde het middeleeuwse gezang eind 1528/begin 1529, dus in een tijd dat er volop sprake was van oorlogen, vervolgingen en bedreigingen door de Turken. Zijn lied is dan ook een bede om vrede, in de betekenis van het afwezig zijn van oorlog.

Tekst

Ik noem dit aspect ook omdat in het recente verleden nog wel eens kritiek uitgebracht is op gezangen uit het *Liedboek* over de vrede. De Liedboekdichters, waarvan Ad den Besten er één is, zouden in hun liederen een horizontalistische vrede prediken, dus een vrede die niet gebaseerd is op de vrede tussen God en mensen. Het lied van Luther laat zien dat ook al in de zestiende eeuw liederen werden gemaakt over vrede (afwezigheid van oorlog). En dat lijkt mij ook volkomen bijbels.

Ad den Besten, dat gezang 286 in 1964 schreef, is dus niet de eerste die een liedtekst schreef over de christelijke opdracht om op aarde vrede te stichten. Of zoals hij in het *Compendium* schreef bij dit lied: 'Een mens kan vrede hebben met God en dat is wel het hoogste wat er voor hem is weggelegd. Die vrede impliceert de vrede van de mens met zichzelf. Maar dat zulk een vrede niet omgaat buiten de vrede met onze medemensen, wordt ons in de bijbel duidelijk genoeg gezegd.'

Christenen moeten vredestichters zijn en precies het tegenovergestelde doen van wat de 'groten' doen, die gewapend tot de tanden een bedreiging vormen voor de 'kleinen', de belijders van Gods vrederijk (vers 1). Er is sprake van tweeërlei vuur die de mensen innerlijk kan beheersen (vers 2 en 3): het onheilige vuur dat de wereld in brand zet en een vernietigende werking heeft, en het heilige vuur dat de aarde juist loutert zodat daar Gods rijk van liefde en vrede zich vestigt.

In het vierde couplet wordt de vrede met God gekoppeld aan de vrede voor de kleinen en de zwakken op deze aarde. Het gebed om Gods vrede en liefde in ons hart, zoals dat in de vierde strofe verwoord wordt, is niet zonder

reden, want 'wij' kunnen zomaar weer achter de leuzen en waanideeën van de 'groten' aan lopen. In het laatste couplet wordt beleden dat Gods rijk gekomen is en komende is. Die belijdenis klinkt ondanks dat we vaak zien en ervaren dat het Godsrijk nog niet volledig op aarde geopenbaard is, maar wij zien de Vorst van de Vrede (Jes. 9:5, Ps. 72) tegemoet.

In de Duitse gezangboeken is het lied vaak opgenomen in de rubriek 'Zum Schluß des Gottesdienstes'. Ook in onze liturgische praktijk zou het lied erg fraai passen aan het einde van de dienst.

Melodie

Den Besten schreef zijn tekst op de melodie van Luthers 'Verleih uns Frieden gnädiglich'. Hoewel Luther een Duitse bewerking maakte van de Latijnse tekst, heeft hij niet de gregoriaanse melodie gebruikt van het antifoon 'pro pace'. Hij heeft daarentegen de melodie van een andere gregoriaanse hymne gebruikt, namelijk die van het vierde-eeuwse kerstlied 'Veni redemptor genium' van Ambrosius. Die melodie was al in de Middeleeuwen razend populair en heeft in de zestiende eeuw model gestaan voor verscheidene melodieën die tot op de dag van vandaag bekend zijn. De Wittenbergse reformator vormde de gregoriaanse hymne-melodie om tot die van 'Nun komm, der Heiden Heiland' ('Kom tot ons de wereld

wacht', *Liedboek* gez. 122). De melodie van 'Erhalt uns, Herr, bei deinem Wort' ('Bewaar ons, Here, bij uw woord', *Liedboek* gez. 310) is eveneens van dezelfde gregoriaanse melodie afgeleid. Ook de gereformeerde traditie kent een melodie die gebaseerd is op die van 'Veni redemptor genium': het betreft de melodie van psalm 80 uit het *Geneefs psalter*: 'O herder, die uw volk wilt leiden'.

Voor de muzikaal meer ingewijden: de melodie van 'Geef aan de wereld vrede, Heer' beweegt zich in de eerste regel rond de finalis-toon e en klimt in de tweede regel op naar de roeptoon b (dominant). In de derde regel keert de melodie terug naar finalis e, waarna de vierde regel - evenals regel 1 - weer rond die eindtoon circuleert. De dalende beweging van regel 3 wordt op andere wijze herhaald in de slotregel.

De melodie staat in een vierkwartsmaat genoteerd in het *Liedboek*. Nu kun je je afvragen of de moderne maatsoort past bij deze zestiende-eeuwse melodie, maar de maatsoort geeft in elk geval wel terecht aan dat men de melodie vanuit de kwartnoten moet zingen. Het tempo moet vooral niet te hoog liggen, zodat de achtste noten waarmee de regels 1, 2 en 4 beginnen gehaast gezongen zouden worden. Een tempo van ca. M.M. 80 voor de kwartnoot lijkt mij een goed tempo.

Dr. Jan Smelik is musicoloog-hymnoloog en woont te Steenwijk.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Prof. dr. E.A. de Boer, Prof. dr. S. Griffioen, Prof. dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven' en 'Wandelen met God', Dr. J.H.F. Schaeffer, J. Westert, coördinator 'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst', Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek 'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

Drs. B. Bos (voorzitter),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3653537.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden (voor 1 december)
- Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden.
Tel. (0341) 565499.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

‘Disciplina Arcani’, of geheimtucht

W.A. Sonneveld ■

Op 14 maart jl. schreef ds. Riemer in dit blad een artikel onder de titel ‘Inclusief Preken - méér dan alleen maar een ongelukkige term?’ Met onderstaand schrijven willen Sonneveld en De Wolf de inhoud daarvan vanuit Bonhoeffer’s denken over ‘Arkandisziplin’ nader onderstrepen.

In de jonge kerk werd met ‘Disciplina Arcani’, of geheimtucht, bedoeld, dat verschil werd gemaakt tussen de verkondiging die voor iedereen toegankelijk was en het belijden dat alleen toegankelijk was voor de gemeente. Het ging dan om de onthulling van het geheim voor de gelovigen. Dat geheim bestond niet alleen uit de doop en het avondmaal, ook uit symbolen: het uitspreken van de geloofsbelijdenis.

Dat werden ‘de verborgenheden van het geloof’ (‘arcana fidei’) genoemd. Die moesten bewaard blijven tegenover de wereld. Daarover sprak men niet met buitenstaanders die het mysterie van het geloof nog niet ervaren hadden (= nog niet ingewijd zijn, nog niet gedoopt zijn, nog niet bij Christus horen).

In latere tijd heeft men wel gesuggereerd dat er een groot verschil moet zijn tussen datgene wat de kerk naar buiten uitdraagt en wat er binnen wordt verkondigd. O.a. in de 17e en 18e eeuw was dat het geval bij Zinzendorf. Daar was ‘binnenskamers’ sprake van een esoterische leer, enkel voor ingewijden, een leer die in de publieke preken en symbolen niet gehoord werd. Op die manier kregen de verborgenheden van het geloof een ongunstige lading. Dat is anders bij Dietrich Bonhoeffer (1906-1945), die ook een pleit voert voor de gedachte achter de Disciplina Arcani (‘Arkandisziplin’). Op enkele plaatsen komt hij daarmee naar voren. Er is bij Bonhoeffer geen afgewogen en tot in de details uitgewerkte gedachtesysteem over ‘Arkandisziplin’ aanwezig. Wij moeten het doen met een aantal losse opmerkingen, die wel in hun verband en in de tijd waar ze gegeven zijn, overwogen moeten worden. Hij gaat uit van de noodzaak dat er een duidelijke scheidslijn moet zijn tussen kerk en wereld. Deze scheiding komt des te meer bij hem naar voren, als we letten op de tijdsomstandigheden. De tijd namelijk van het opkomend nationaalsocialisme. De verborgenheden van het geloof moeten bewaard worden tegen de aanvallen van de wereld in. Bonhoeffer maakt een duidelijk onderscheid tussen enerzijds de verkondiging voor iedereen die het horen wil en anderzijds het belijden dat alleen binnen de gemeente thuis hoort. In verschillende publicaties komt hij op de ‘Arkandisziplin’ terug. O.a. in zijn boek *Navolging*, waarin hij sterk de nadruk legt op de scheiding tussen geloof en

ongeloof. Kerk en wereld maken ook deel uit van deze scheiding. “De verborgenheid van het geloof is iets tussen God en de gemeente. Niet tussen de gemeente en de wereld.”¹

Tijdens het lezen van het artikel van Riemer in dit blad (*De Reformatie*, 14 maart 2009) over “Inclusief preken” kwamen de gedachten van Bonhoeffer bij mij boven. Is deze gedachte van de Arkandisziplin ook niet vruchtbaar te maken voor het thema inclusieve eredienst? Is er veel verschil tussen de tijd van Bonhoeffer en de onze, wat de zuigkracht en aanvalskracht van de wereld betreft? Ik heb verschillende contacten met ongelovigen, die door middel van evangelisatie, tot geloof zijn gekomen. Zij leggen er zelf de nadruk op om toch vooral geen aanpassing in verkondiging en eredienst te gaan doen omwille van zoekers. Wij, zo zeggen zij, die door middel van evangelisatie tot geloof zijn gekomen, moeten ons aanpassend voegen in de eredienst. Zij zijn van mening, dat God en de gemeente ernstig te kort worden gedaan, als je in de verkondiging je gaat aanpassen aan buitenstaanders. Dit onverdachte advies pleit dus tegen prediking die zich bij voorkeur afstemt op welwillende buitenstaanders. Door middel van hen begeleidend onderwijs zullen zij de prediking steeds beter kunnen volgen.

Dat neemt niet weg dat het evangelie in normale verstaanbare taal bediend moet worden. Maar dat is niet zozeer een belang met het oog op buitenstaanders, maar met het oog op de gemeente zelf. Een dode tale Kanaäns kan de wekelijkse vernieuwing en bevestiging van het Verbond tussen God en zijn gemeente in de weg staan. De communicatie van het geloof kan echter niet heen om een groot aantal begrippen die de wereld niet kent of anders invult. In onze kerken, aldus mijn contacten, ontbreekt het doorgaans niet aan het gebruik van hedendaagse, toegankelijke taal. Maar hoe modern je de dingen ook weet te zeggen, de zaken achter de woorden zijn verborgenheden waarin mensen liefdevol ingewijd moeten worden. Dat ligt in de aard van het proces van bekering tot God, de alles veranderende wedergeboorte.

Br. W.A. Sonneveld is lid van de Gereformeerde Kerk te Amersfoort-Centrum

Noot 1:

- 1 Zie G.C. den Hertog, B. Kamphuis, *Dietrich Bonhoeffer, de Uitdaging van zijn Leven* (2006, pag. 47). Voor meer literatuur over Bonhoeffer en zijn gedachten over ‘Arkandisziplin’, zie Eberhard Bethge, *Dietrich Bonhoeffer, de biografie* (2002), Gerard Dekker, *Het zout der aarde* (z.j.); T.G. van der Linden, *Dietrich Bonhoeffer* (2005). G.Th. Rothuizen, *Aristocratisch christendom* (1969). En natuurlijk de boeken van Dietrich Bonhoeffer zelf, *Bruidsbrieven* (2004), *Navolging* (2001), *Verzet en overgave* (2003).

Is een kerkdienst missionair?

Stel je voor dat er een familiereünie wordt gehouden ter gelegenheid van een huwelijksjubileum van je ouders. Het wordt een groot feest met alle kinderen en kleinkinderen. Je jubilerende ouders hebben altijd een goede plek gehad in de straat, dus ook de buurtbewoners worden uitgenodigd. Vandaar dat de feestgangers een gemengd publiek vormen, ook al is de eigenlijke familie, met ooms en tantes erbij, duidelijk in de meerderheid. De verschillende aanwezige burens voelen zich anders betrokken dan de familie, misschien voelen ze zich af en toe ongemakkelijk. Zo zullen ze lang niet alle grapjes en emoties begrijpen, om maar iets te noemen. Ze zijn hartelijk welkom, maar tegelijk blijven ze in zekere zin buitenstaanders. Het is en blijft een echt familiefeest.

Joh. de Wolf ■

Gasten in de kerk

Zo'n situatie is een beetje te vergelijken met een kerkdienst waar 'vreemden', of sympathieker gezegd: 'gasten' aanwezig zijn. Zondagse kerkdiensten zijn publieke erediensten, waar iedereen welkom is, of hij nu gelooft of niet. Het is noodzakelijk dat welkomstcommissies, koster en predikanten daar rekening mee houden. De vraag is dan wel: hoe kun je vooral in de preek en in de liturgie daarmee rekening houden? Je kunt het probleem ook anders benaderen: is een kerkdienst goed te gebruiken als evangelisatiemiddel? En is er dan nog verschil te maken tussen kerkdiensten in een gevestigde kerk enerzijds en in de missionaire situatie van gemeentestichting anderzijds? Over deze en dergelijke vragen schreef ds. G. Riemer onlangs een lezenswaardig en evenwichtig artikel in dit blad (*De Reformatie*, 14 maart 2009). W.A. Sonneveld reageerde daarop met de gedachte van de verborgenheden van het geloof (zie kader). Ik werk die gedachte verder uit met het oog op het onderwerp. Niet om kritiek op Riemer te leveren, maar om adhesie te betuigen en aan te vullen.

Bonhoeffer en het geheimenis van de kerk

Toen br. Sonneveld het artikel van ds. Riemer las, moest hij denken aan wat hij bij Bonhoeffer geleerd had over het begrip 'Arkandisziplin'. Al in de eerste eeuwen na Christus sprak de kerk over 'geheimenissen' waarin nieuwe leden ingewijd moesten worden en die niet zomaar toegankelijk waren voor de buitenwereld. Waarschijnlijk heeft ook de gewoonte van heidense mysteriegodsdiensten met hun

inwijdingsrites daarbij een rol gespeeld. Met deze 'geheimtucht' beoogde de kerk het kerkzijn van de kerk te waarborgen en haar geloofsgeheimen tegen profanisering (ontheiliging en bespottend door mensen van buiten) te beschermen. Toen de kerk staatskerk was geworden, werd die bescherming steeds minder nodig en werden de mysteries van het christelijk geloof al meer tot een publiek geheim.

Opvallend is dat iemand als Dietrich Bonhoeffer tijdens de onderdrukking van de kerk in Duitsland door de Nazi's weer op die term 'Arkandisziplin' (geheimtucht) teruggrijpt. Zoals Sonneveld schrijft, wil Bonhoeffer daarmee helderheid scheppen over de scheidslijn tussen kerk en wereld. Juist de belijdenis ziet hij dan als het 'Arcanum' (geheimenis) in de christelijke gemeente, iets intiem tussen God en de gemeente, niet bestemd voor de oren van de wereld. Met die functie van de belijdenis heb ik persoonlijk wel enige moeite. Volgens mij kan een confessie ook heel goed naar buiten toe functioneren. Maar ik meen wel de intentie van Bonhoeffer te begrijpen. Hij wil opkomen voor het eigen karakter van de kerk en de eredienst. In de samenkomst van God en zijn gemeente mogen we de intieme band met Hem beleven. Dat is zó heilig, dat je het niet samen met ongelovigen mee kunt maken.

Heilig en tegelijk publiek

Br. Sonneveld had de verwijzing naar Bonhoeffer en het begrip 'Arkandisziplin' een aantal jaren geleden van een roomse monseigneur te horen gekregen. Later is hij daar meer over gaan lezen. Het is niet zo vreemd dat die verwijzing van katholieke kant kwam. Want

rooms-katholieken leggen van oudsher meer nadruk op het sacrale en sacramentele in de kerk dan de protestanten. De term 'heilig' gebruiken zij meer dan wij, ook al is het niet altijd terecht (zoals bij de 'heilige mis' bijvoorbeeld). Wél kunnen we van hen leren hoe weinig alledaags een eredienst is. God zelf wil daar in bijzondere zin de omgang met zijn volk gestalte geven, Hij is present in Woord en Sacrament. Dat vraagt van de gelovigen een houding en gemoedstoestand die in de roomse knielbanken gesymboliseerd wordt - de knielbanken die wij als protestanten uit de kerkruimte verwijderd hebben. Ze hoeven voor mij niet terug te komen, als we maar wel beseffen met Leviticus 23: 4, dat kerkdiensten inderdaad 'heilige samenkomsten' zijn. Ik denk zeker dat Bonhoeffer daar een fijngevoelige antenne voor heeft gehad en zich inzette om de heiligheid van de eredienst te benadrukken. Maar dan hebben we het over de bijzondere eredienst zoals die bij protestanten voornamelijk op zondag belegd wordt.

Aan de andere kant hoeven wij over de inhoud van ons geloof niet geheimzinnig te doen. In het NT waren de samenkomsten van de gemeenten die Paulus mocht stichten open voor iedereen. Kijk maar naar 1 Korintiërs 14: 24, waar het over ongelovigen of toehoorders gaat, die zelfs halverwege de dienst nog binnenkomen en welkom zijn. Natuurlijk kan het evangelie bespot worden als we het naar buiten brengen, maar blasfemie kunnen we nooit uitsluiten of vóór zijn. Dat vraagt de Here ook niet van ons. Natuurlijk moet je parels niet voor zwijnen werpen, maar Gods boodschap wil wel de wijde wereld in, en dan zijn er altijd twee mogelijkheden: aanvaarding of verwerping. Wij zijn wel verantwoordelijk voor een verkondiging die op Gods eer afgestemd is, maar we zijn niet aansprakelijk te stellen voor de reactie op die verkondiging.

Viering en voeding

Tegenwoordig worden kerkdiensten steeds vaker vieringen genoemd, ook in protestantse kringen. Ds. Riemer gebruikte die aanduiding ook al in zijn artikel. Net zoals je op een familiereünie feest viert, mag je in de wekelijkse reünie van de gemeente met God ook feest vieren, het feest van het evangelie van verzoening. Die term 'vieren' typeert een belangrijk aspect van de zondagse samenkomsten. En net als die burens in het voorbeeld van het begin zullen buitenkerkelijke gasten zich wel eens vreemd voelen, ongemakkelijk misschien, zeker als het avondmaal gevierd wordt en zij niet mogen aangaan. Maar het is ook mogelijk, en zelfs te hopen, dat ze geïnteresseerd raken en 'jaloers' worden op de 'ingewijden'. Ik denk dan ook dat een eredienst meer missionaire kracht heeft als de gemeente zich blijft toeleggen om dát te doen wat een eredienst tot eredienst maakt: de omgang met God en zijn volk. Dát is het doel en niet om het voor anderen allemaal zo prettig

en makkelijk en gewoon mogelijk te maken. In dit verband is er nog een ander aspect te noemen. Een kerkdienst is er ook voor om het geloof van de gemeente te voeden en te onderhouden. En dan is melk toch echt iets anders dan vast voedsel (zie Hebr. 5: 12). Een preek in een gevestigde gemeente kan niet elke week weer met de basiskennis beginnen, als tenminste de prediking zelf al niet een verdwijnen van die basiskennis veroorzaakt heeft. Er moet voortgebouwd kunnen worden op de basis die al gelegd is. Echte belangstellenden respecteren dat ook (zie de ervaringen die br. Sonneveld noemt). Mensen die van buiten komen, hebben, hoe intellectueel ze ook zijn, melk nodig, de beginselen van het evangelie en van bijbelkennis. Daar is de eredienst in een gevestigde situatie niet de meest logische plek voor.

Niet inclusief is iets anders dan exclusief

Vanuit bovenstaande benadering zou ik willen stellen dat we op moeten passen met het begrip inclusieve prediking, ook in een missionaire situatie. Zeker als het om normale kerkdiensten gaat in gevestigde gemeenten. Een kerkdienst is niet bedoeld als evangelisatiemiddel, ook al heten we buitenstaanders hartelijk welkom en voeren we een actief beleid om ze uit te nodigen naar de kerkdienst. We sluiten ze niet buiten, de boodschap van het evangelie is niet exclusief voor de gemeente alleen. Maar de viering van de omgang met God is dat wel. Daarin ontmoet God zijn kinderen (de mensen die die de boodschap hebben aangenomen) op bijzondere wijze. Een dienst die niet uitgesproken inclusief is, is daarom nog niet exclusief. Bij gemeentetstichting is er voorafgaande aan instituering meestal eerst een lange weg te gaan. Methodes om andersdenkenden te trekken en te werven zijn velerlei. Soms worden zo gauw als het maar enigszins kan, samenkomsten op zondag belegd om het evangelie bekend te maken aan belangstellenden. Dat zijn dan nog geen erediensten in de eigenlijke zin, al zullen er ongetwijfeld ook christenen bij zijn. Maar dan hebben we het toch eerder over een evangelisatietoespraak in de startfase van gemeentetstichting. Maar zodra de groep door de bekering van mensen een gemeente van Christus wordt en het avondmaal gevierd wordt, is de situatie feitelijk anders, zoals ds. Riemer ook in de praktijk van de zending heeft aangewezen. De overgang van catechisant of catechumeen naar een volwaardig lidmaatschap zal dan ook duidelijk gemarkeerd moeten worden - daar is belijdenis en doop voor ingesteld. Evenals de overgang naar heuse erediensten van een groep mensen die God zich vergadert om Hem te aanbidden en naar zijn Woord te luisteren.

Ds. Joh. de Wolf is lid van de Gereformeerde Kerk te Amersfoort-Centrum en verricht pastorale hulpdiensten in de Gereformeerde Kerk De Bilt-Bilthoven.

Bekeerde moslims in mijn kerk?

‘Als een moslim zich bekeert, wil hij geen religie aannemen, maar een familie vinden’, zo schreef eens Sookhdeo die zelf als moslim christen werd. Hem een thuis bieden en hartelijk welkom heten in de gemeente is een blijvende zorg voor de kerk. Het is van belang dat christenen om de nieuwkomers heen staan en hen als broeders en zusters aanvaarden.

H.J. Takken ■

Dat is niet vanzelfsprekend. Velen zijn zich niet bewust van de strijd en moeiten die christenen met een moslimachtergrond (we gebruiken de afkorting MBB's: Muslim Background Believers) kennen en van hun geheel andere achtergrond. Ook is men zich er vaak niet van bewust dat de eigen kerkelijke gemeente sterk gestempeld is door de westerse cultuur en samenleving en daardoor een drempel vormt voor anderen om in eenheid Christus te dienen.

Kerkgang en lidmaatschap

Een thuis bieden gebeurt soms concreet door individuen of gezinnen. Maar de MBB verwacht ook dat de kerk als een nieuwe familie functioneert. Vragen die hierbij boven kunnen komen zijn: Welk kerkmodel sluit het best aan op zijn situatie? Zijn er kerken die er positief uitspringen, traditionele, evangelische of multi-culturele gemeenten? Hoe beleeft een MBB die de moskee als achtergrond heeft, een christelijke gemeente en in het bijzonder een kerkdienst? Hoe reageren wij als zij onze diensten bezoeken?

Een MBB werd gevraagd wat hij vindt van kerkgang. Hij antwoordde weinig vleidend:

Het is voor mij als een tandartsbezoek. Ik vind het moeilijk. Cultureel is het vaak totaal vreemd voor mij... In kerkdiensten ben ik vaker wel dan niet een toeschouwer van wat daar vooraan gebeurt en vaak is het voor mij entertainment. In de moskee neem ik meer deel aan de dienst van aanbidding. Ik hou van kleine samenkomsten die ik zie als een viering rondom eten en bijbelstudie en een gezamenlijke 'reis naar God'.

In veel westerse kerken is de band met elkaar vooral te beleven in zondagse erediensten. Dan staat de deur van de kerk wagenwijd open, dat wil zeggen tot het exacte tijdstip van aanvang. Dat de kerk daarbuiten andere activiteiten heeft waar je mogelijk ook welkom bent, vraagt vaak insiderkennis. Je moet nogal wat drempels nemen om daaraan deel te nemen.

je moet nogal wat drempels nemen om daaraan deel te nemen

De wereld waaruit de MBB komt, verschilt hier hemelsbreed van. Moskeeën zijn dagelijks open, soms letterlijk de hele dag. Je kunt er terecht om gebeden te verrichten, maar ook voor ontmoeting met anderen, om wat te drinken en bij te praten. Hoewel het ook de plek is om islam- en koranonderwijs te krijgen, gaat het in de moskee toch wel eerst en vooral om het gezamenlijk verrichten van de gebeden. Iedere moslim kan aan deze eredienst actief meedoen. Een MBB die een kerkdienst meemaakt, voelt zich vaak buitengesloten door de moeilijke preek, moeilijke liederen, moeilijke liturgische teksten en het minimaal zelf actief zijn in zo'n dienst.

De manier waarop gemeenten functioneren met een lidmaatschap is veelal vreemd en onbegrijpelijk voor hen die uit de wereld van de islam komen. Het kan op hen overkomen als een bedrijf met een goede organisatiestructuur waar veel geld in omgaat. Een collecte voor 'de kerkelijke kassen' dient te worden uitgelegd, evenals het systeem van een vaste vrijwillige bijdrage. Velen begrijpen niet wat het betekent ingeschreven te zijn bij een plaatselijke kerkelijke gemeente en dat het bij een verhuizing

naar een andere plaats beter is je aan te sluiten bij een nieuwe plaatselijke gemeente.

Gepassioneerd of plechtig

Soms leeft de gedachte dat MBB's zich meer zullen thuis voelen in evangelische, charismatische of pinkstergemeenten met veel ruimte voor het gevoel. Dat kan het geval zijn, maar is wel afhankelijk van de persoon van de MBB. Het is waar dat hun *oosterse* achtergrond meebrengt dat zij 'warmbloediger' zijn, met meer gevoel voor passie en drama. Het kan zijn dat MBB's de ruimte die er in een dienst is voor spontane dingen waarderen ('We bidden vanmorgen speciaal voor Ahmed die het erg moeilijk heeft') en de taal herkennen die er gesproken wordt ('God, verbreek de macht van satan, bevrijdt Ahmed uit zijn klauwen!'). Het handklappen en dansen in bepaalde gemeenten kan hen aanspreken.

Maar hun *islamitische* achtergrond brengt mee dat juist uitingen van eerbied en ontzag in de samenkomsten van belang zijn. In de thuislanden van (ex-)moslims is vaak sprake van veel drukte en kabaal op straat, maar zodra je de drempel van de moskee overstapt, kom je in een oase van rust. Wie een dienst in de moskee meemaakt, valt onmiddellijk de stilte en rust op. Na de oproep tot gebed hoor je hooguit geprevel van Arabische gebeden en het geruis van het gezamenlijk knielen. Het gaat er uitermate sober en plechtig aan toe. Moslims stellen die rust op prijs bij hun *ibada*, het islamitische woord voor dienst en aanbidding. Daarom kan het plechtige karakter van traditionele kerken MBB's juist aanspreken. Wanneer zij luidruchtige en springende christenen in charismatische samenkomsten meemaken, is de reactie niet zelden: 'Dit is geen huis van God, maar een disco...'

wat doet men om de kloof te overbruggen?

Kerken stellen zich zeer verschillend op ten aanzien van MBB's, als ze er al mee te maken hebben. Wat doet men om de kloof tussen de MBB en de gemeente te overbruggen? Gaat men er zonder meer vanuit dat de MBB zich dient aan te passen aan heel het reilen en zeilen van de kerk? Of is er bereidheid de MBB enigermate tegemoet te komen? Moet de MBB naar de kerk of gaat de kerk naar de MBB?

Aansluiten bij Nederlandse kerken

Dit is het patroon dat in de afgelopen decennia het meest is voorgekomen. MBB's die in Nederlandse kerken welkom worden geheten en daar onderdak vinden. Hier ontvangen zij, evenals andere leden van de gemeente, pastorale zorg en aandacht. Zij zijn in Nederland en hebben te maken met een Nederlandse kerk

die in een bepaalde traditie staat. Vandaar dat van hen verwacht mag worden dat zij zich tot op zekere hoogte aanpassen aan wat men gewoon is in deze kerk. Van de kant van de gemeente mag men verwachten oog en hart te hebben voor de achtergrond van de MBB en de grote verandering die de bekering in zijn leven heeft teweeggebracht, zonder direct tot allerlei aanpassingen te komen. Er zijn kerken die zich op allerlei manieren hebben ingezet om MBB's een nieuw thuis te bieden. Een belangrijk motief voor het opnemen van MBB's in Nederlandse kerken is de eenheid in Christus die men zo tot uitdrukking brengt. De kerk is immers niet gedeeld. Het Koninkrijk van God is multicultureel en het stichten van aparte kerken vanwege de andere culturele en etnische achtergrond van de nieuwkomers staat haaks op de door God bedoelde eenheid. Kerken kunnen door de inbreng van christenen uit andere culturen verrijkt worden. Er wordt niet verwacht dat de kerk allerlei tradities en vormen overboord gooit of aanpast ter wille van een MBB. Maar wel dat ze kritisch durft te kijken naar haar eigen kerkelijke cultuur. Er kan een proces in werking treden waarin men zich bewust wordt van het typisch eigene en ontdekt dat bepaalde vormen en tradities meer Nederlands blijken te zijn dan bijbels. Dat hoeft niet verkeerd te zijn, maar het besef ervan maakt wel ruimdenkender en milder naar 'vreemdelingen', en kan iets losmaken ten goede.

Aparte kerken voor allochtonen

Met name waar grote groepen allochtone christenen wonen, zien we nieuwe gemeenten ontstaan die gesticht zijn door en bedoeld zijn voor henzelf. Dat kan zijn vanwege de taal, maar meestal speelt ook de etniciteit een grote rol. Vooral het ontheemd zijn, het gemis van alles wat zo vertrouwd was in het thuisland, kan de drijvende motor zijn van het opzoeken van elkaar. Ook spelen wel missionaire motieven, het bereiken van volksgenoten met het evangelie, een rol.

Als het gaat om MBB's zien we dat met name Iraniërs zich hebben georganiseerd en eigen samenkomsten houden en enkele eigen kerken hebben gesticht. Vanuit de andere etnische groepen MBB's in Nederland zijn nog enkele kleine Arabischstalige samenkomsten ontstaan. De overige migrantenkerken in ons land bestaan niet uit MBB's, maar uit migranten die in hun thuisland al tot een kerk behoorden en een gemeente van die signatuur in Nederland hebben gesticht. Bijvoorbeeld de Koptisch-, Syrisch- of Armeens-orthodoxe kerk. Er zijn ook Koptische evangelische christenen die in een aantal steden hun eigen samenkomsten in de Arabische taal hebben. Soms komen daar MBB's naartoe vanwege de lage drempel in taal en cultuur. Maar het aantal MBB's dat zich aansluit bij allochtone kerken of migrantenkerken is zeer gering.

Dat sommige christenen uit de wereld van de islam hun eigen kerken stichten, staat hen natuurlijk vrij. Maar het behoort niet zo te zijn dat ze ertoe gedwongen worden omdat er voor hen bij de bestaande Nederlandse kerken geen plaats is.

Nieuwe multiculturele gemeenten stichten

Tamelijk nieuw in het Nederlandse kerkenlandschap zijn de multiculturele gemeenten, zoals ICF (International Christian Fellowship). Ze ontstonden met name in grote steden met veel allochtonen. Het zijn kerken die qua prediking in een reformatische traditie staan, maar in de vorm van samenkomsten dat juist loslaten. Men wil actief bruggen slaan naar buitenkerkelijken en anders-gelovenden, met een bijzondere aandacht voor allochtonen. Vandaar dat de diensten gewoonlijk (ook) in de Engelse taal zijn. De samenkomsten zijn laagdrempelig, de prediking is eenvoudig en direct. In een aantal gevallen gaat het om lokale kerken die qua bezoekersaantallen sterk terugliepen en voor de keus stonden te stoppen of op geheel andere wijze verder te gaan. Met deze nieuwe vormen en dit nieuwe elan zijn gemeenten ontstaan die onmiskenbaar aantrekkingskracht hebben en mensen tot Christus en zijn gemeente hebben gebracht, ook moslims. Die aantrekkingskracht ligt voor de meeste MBB's niet in de Engelse taal waarin de diensten

het behoort niet zo te zijn dat ze ertoe gedwongen zijn

plaatsvinden, maar in de extra aandacht en intensieve omgang met hen, in de laagdrempeligheid van de diensten en activiteiten op diaconaal terrein.

Extra aandacht

Veel kerken willen oprecht een gastvrije gemeente zijn en spannen zich er voor in nieuwkomers die aandacht te bieden waar zij behoefte aan hebben. Hen opnemen is vanzelfsprekend als je de gemeente ziet als één gemeente van Jezus Christus, over etnische grenzen heen. Die eenheid kan men gestalte geven door erediensten te houden met allochtonen en autochtonen samen, waarin het multiculturele van Gods Koninkrijk beleefd en gevierd wordt, met daarnaast, op dezelfde zondag of op andere momenten door de week, extra bijeenkomsten in groepen die 'iets met elkaar hebben'. Dat gebeurt bijvoorbeeld al met studenten, ouderen en jongeren, maar kan dus ook met MBB's die hun eigen specifieke vragen en achtergrond hebben.

Sommige kerken geven aan MBB's (vaak vluchtelingen) in de dagen voorafgaand aan de zondagse eredienst Nederlandse taalles in combinatie met bijbelstudie. Omdat de preek voor hen vaak moeilijk is vanwege de taal en de veronderstelde bijbelkennis, wordt het schriftge-deelte vast doorgenomen om thuis te raken in de tekst en in de dienst meer mee te nemen van de preek!

vergeet niet de kracht van de kleine groep

Er zijn landelijke en regionale bijeenkomsten voor Arabische en Turkse christenen, soms conferenties van een aantal dagen, ter aanvulling op - dus niet ter vervanging van - de eigen kerkdiensten en activiteiten. Veel Iraniërs en Afghanen worden verder geholpen door middel van celgroepen. De celgroep is dan verbonden met een plaatselijke Nederlandse gemeente en maakt deel uit van haar gemeenteactiviteiten. In de celgroepen worden nieuwelingen opgevangen, begeleid in kleine groepen van hooguit tien personen, totdat zij genoeg kennis hebben opgedaan om leiding te geven aan een nieuwe groep beginnelingen.

Pastorale begeleiders doen er goed aan de MBB steeds aan te moedigen samen te komen met andere christenen, op welke wijze dan ook. Het bezoeken van de samenkomsten van de hele gemeente is belangrijk, maar vergeet niet de kracht van de kleine groep waar onderlinge zorg en liefde gestalte kunnen krijgen. Ook al is het soms moeilijk en zijn er veel teleurstellingen - in je eentje christen zijn is geen optie voor een volgeling van Jezus. We hebben elkaar nodig als levende stenen die samen een geestelijk huis vormen (1 Petrus 2:5). Samen luisteren naar wat God tot ons wil zeggen en ons verheugen in de veelkleurige wijsheid van God en de ondoorgroen-delijke rijkdom van Christus (Efeziërs 3:8-9). We ontdekken wat God tot ons wil zeggen door onze nieuwe broeders en zusters, en staan tegelijk open voor wat de kerk van alle eeuwen ons leert en meegeeft.

Herman Takken is stafwerker van Evangelie & Moslims en schrijver van 'Welkom thuis. Pastorale zorg voor christenen met een moslimachtergrond'. Dit artikel bevat selecties daaruit.

Wageningen - beroepen: (als geestelijk verzorger bij Opella, protestants-christelijke stichting voor wonen, zorg en welzijn) M. Wielhouwer te Zuidlaren

Maassluis i.c.m. De Lier - beroep aangenomen: G.E. Messelink te Waardhuizen

Groningen-Zuid - beroep aangenomen: W.L. de Graaff te Middelstum

Almere-West - bedankt voor beroep: A. Koster te Beverwijk

Bilthoven - jubileum: Op 4 juni was dr. M.J. Arntzen 65 jaar predikant. Standplaatsen: Oestgeest-Morsch-Rijndijk (1944, Gereformeerd), Anna-Jacobapolder (1948, Synodaal Gereformeerd), 's-Gravendeel (1952, Synodaal Gereformeerd), Breukelen (1971, Nederlands Gereformeerd), Hattem (1975 Gereformeerd Vrijgemaakt). Het emeritaat begon in 1979.

Lisse - afscheid: Op zondag 7 juni nam ds. B. van Veen afscheid wegens vertrek naar IJmuiden (samenwerkingsgemeente GKv + CGK)

Kampen - nieuw adres: ds. M.H. Oosterhuis: Madrigaal 6, 8265 RR Kampen. Tel. 038-3376466, e-mail: oosterhuis8@kpnplanet.nl

Donatus
verzekert vertrouwd

Donatus verzekert kerkgebouwen en alles wat daarbij hoort. Zoals doopvonten, kanselbijbels en orgels. Ook voor vrijwilligers en werkers in kerkelijke dienst hebben we passende verzekeringen. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om met een gerust hart uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Donatus is een onderlinge verzekeringsmaatschappij zonder winstoogmerk. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen en hun kinderen...

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700